

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

1. The Collection of the Long Discourses -
Subcommentaries (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)
5. New subcommentary on the Chapter on the Aggregate of
Morality-2 (5. Sīlakkhandhavagga-Abhinavaṭīkā-2)
5. Commentary on the Discourse to Kūṭadanta
(5. Kūṭadantasuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1.The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries

5. New subcommentary on the Chapter on the Aggregate of Morality-2

5. Kūṭadantasuttavaṇṇanā

323. Evaṃ soṇadaṇḍasuttaṃ saṃvaṇṇetvā idāni kūṭadantasuttaṃ saṃvaṇṇento yathānupubbaṃ saṃvaṇṇanokāśassa pattaḥbhāvaṃ vibhāvetuṃ, soṇadaṇḍa suttassānantaraṃ saṅgītassa suttassa kūṭadantasuttaḥbhāvaṃ vā pakāsetuṃ “evaṃ me sutaṃ...pe... magadhesūti kūṭadantasutta”nti āha. “Magadhā nāma janapadino rājakumārā”tiādīsu ambaṭṭhasutte kosalajanapadavaṇṇanāyaṃ amhehi vuttanayo yathārahaṃ netabbo. Ayaṃ panettha viśeso - magena saddhiṃ dhāvanti magadhā, rājakumārā, maṃsesu vā gijjhanti magadhā niruttinayena. Ruḥhito, paccayalopato ca tesāṃ nivāsabhūtepi janapade vuddhi na hotīti neruttikā. Janapadanāmeveva bahuvacanaṃ, na janapadasadde jātisaddattāti vuttaṃ “tasmīṃ magadhesu janapade”ti. Ito paranti “magadhesū”ti padato paraṃ “cārikaṃ caramāno”tiādivacanaṃ. Purimasuttadvayeti ambaṭṭhasoṇadaṇḍasuttadvaye. Vuttanayamevāti yaṃ tattha āgatasadisāṃ idhāgataṃ, taṃ atthavaṇṇanāto vuttanayameva, tattha vuttanayeneva veditabbanti vuttaṃ hoti. “Tarūṇo ambarukkho ambalaṭṭhikā”ti brahmajālasuttavaṇṇanāyaṃ vuttattā “ambalaṭṭhikā brahmajāle vuttasadisāvā”ti āha.

Yaññāvāṭaṃ sampādetvā mahāyaññaṃ uddissa saviññāṇakāni, aviññāṇakāni ca yaññūpakaraṇāni upaṭṭhapitānti atthaṃ sandhāya “mahāyañño upakkhaṭo”ti pāḷiyaṃ vuttaṃ, taṃ panetaṃ upakaraṇaṃ tesāṃ tathā sajjanamevāti dasseti “sajjito”ti iminā. Vacchatarasatānti yuvabhāvappattāni balavavacchasatāni. Vacchānaṃ viśesāti hi vaccharā, te pana vacchā eva honti, na dammā, na ca balibaddāti āha “vacchasatānī”ti. Ayaṃ ācariyamati. Tara-saddo vā anattakoti vuttaṃ “vacchasatānī”ti. Evañhi sabbopi vacchappabhedo saṅgahito hoti. Eteti usabhādayo urabbhapariyosānā. Anekesanti anakajātikanāṃ. Migapakkhīnanti mahimsarurupasadakuruṅgagokaṇṇamigānañceva morakapiñjaravaṭṭakatittira lāpāpakkhīnañca. Saṅkhyāvasena anakataṃ sattasataggahaṇena paricchindituṃ “sattasattasatānī”ti vuttaṃ, sattasatāni, sattasatāni cāti attho. Thūṇanti yaññopakaraṇaṃ migapakkhīnaṃ bandhanatthambhaṃ. Yūpotipi tassa nāmaṃ. Tenāha “yūpasāṅkhātā”nti.

328. Vidhāti vipaṭṭisāravinodanā. Yo hi yaññasaṅkhātassa puññaṃ upakkilesa, tassa vidhamanato nivāraṇato nirodhanato vidhā vuccanti vipaṭṭisāravinodanā, tā eva puññābhisaṇḍaṃ avicchinditvā ṭhapenti “ṭhapanā”ti ca vuttā. Avipaṭṭisārato eva hi uparūpari puññābhisaṇḍappavattīti. Ṭhapanā cetā yaññassa ādimajjhapiyosānavasena tīsu kālesu pavattiyā tippakārāti āha “tittṭhapanā”nti. Parikkhārasaddo cettha parivārapariyāyo “parikaronti yaññaṃ abhisāṅkharonti”ti katvā. Tenāha “soḷasaparivāra”nti.

Mahāvijitarājayaññakathāvaṇṇanā

336. Pubbe bhūtaṃ bhūtapubbaṃ yathā “diṭṭhapubba”nti āha “pubbacarita”nti, attano purimajātisambhūtaṃ bodhisambhārabhūtaṃ puññacariyanti attho. Tathā hi tassa anugāminidhissa thāvaranidhinā nidassanaṃ upapannaṃ hoti. Saddavidū pana vadanti “bhūtapubbanti idaṃ kālasattamiyā nepātikapada”nti. Atitakāleti hi tesam matena attho. Assāti anena. Mahantaṃ pathavīmaṇḍalaṃ vijitanti sambandho. Mahantaṃ vā vijitaṃ pathavīmaṇḍalamassa atthīti attho. “Antoraṭṭheti yassa vijite viharati, tassa raṭṭhe”tiādīsu viya hi vijitasaddo rajje pavattati, iminā tassa ekarājabhāvaṃ dīpeti, na cakkavattirājabhāvaṃ sattaratanasampannatāvacanato. Pāliyaṃ na yena kenaci santakamattena aḍḍhatāti dassetuṃ “aḍḍho”ti vatvā “mahaddhano”ti vuttaṃ. Tenāha “yo koci”tiādi. Aḍḍhatā hi nāma vibhavasampannatā sā ca taṃ tadupādāya vuccati. Tathā mahaddhanatāpīti taṃ thāmapattaṃ ukkaṃsagataṃ dassetuṃ “aparimāṇasaṅkhyenā”ti āha. Bhuñjitabbaṭṭhena visesato kāmā idha bhogā nāmāti dasseti. “Pañcakāmaguṇavasena”ti iminā. Piṇḍapiṇḍavasenaṃ bhājanālaṅkāradivibhāgaṃ ahutvā kevalaṃ khaṇḍakhaṇḍavasena.

Rūpaṃ appetvā, anappetvā vā māsappamāṇena kato māsako. Ādisaddena thālakādīni saṅgaṇhāti. Anekakoṭisaṅkhyenāti kahāpaṇānaṃ koṭisatādippamāṇaṃ sandhāya vuttaṃ heṭṭhimantena koṭisatappamāṇeneva khattiyamahāsālabhāvappattito.

Tuṭṭhīti sumanatā. Upakaraṇasaddo cettha kāraṇapariyāyo. Kiṃ pana tanti āha “nānāvidhālaṅkārasuvaṇṇarajatabhājanādibheda”nti. Ādisaddena vatthaseyyāvasathādīni saṅgayhanti, suvaṇṇarajatamaṇimuttāveḷuriyavajirapavāḷāni satta ratanānīti vadanti. Yathāhu -

“Suvaṇṇaṃ rajataṃ muttā, maṇiveḷuriyāni ca;
Vajiraṇca pavāḷanti, sattāhu ratanānime”ti.

Sālivīhiādi sattadhaññaṃ sānulomaṃ pubbannaṃ nāma purekkhataṃ sassaphalanti katvā. Tabbipariyāyato muggamāsādi tadavasesaṃ aparannaṃ nāma. Aparannato pubbe pavattamannaṃ pubbannaṃ, tato aparasmaṃ pavattamannaṃ aparannaṃ. Nna-kārassa pana ṇṇa-kāre kate pubbaṇṇaṃ, aparaṇṇaṇcāti neruttikā. Pubbāparabhāvo panetesam ādikappe sambhavāsambhavavasena veditabbo. Purimaṃ “aḍḍho mahaddhano pahūtajātarūparajato”ti vacanaṃ devasikaṃ paribbayadānagahaṇādivasena, parivattanadhanadhaññavasena ca vuttaṃ, idaṃ pana “pahūtadhanadhañño”ti vacanaṃ nidhānagatadhanavasena, saṅgahitadhaññavasena cāti imaṃ visesaṃ sandhāya ayaṃ nayo dassito. Vīsakahāpaṇambaṇādidevasikavaḷaṇṇanampi hi mahāsālalakkhaṇaṃ.

Idāni tabbiparītavasena visesaṃ dassetuṃ “atha vā”tiādinā dutiyanayo āraddho. Iminā eva hi purimavacanaṃ nidhānagatadhanavasena, saṅgahitadhaññavasena ca vuttanti atthato siddhaṃ hoti. Tattha idanti “pahūtadhanadhañño”ti vacanaṃ. Assāti mahāvijitarañño. Divase divase paribhuñjitabbaṃ devasikaṃ, bhāvanapuṃsakametaṃ. Dāsakammakaraporisādīnaṃ vettanānuppadānaṃ paribbayadānaṃ. Iṇasodhanādivasena dhanadhaññānamādānaṃ gahaṇaṃ. Ādisaddena iṇadānādīnaṃ saṅgaho. Parivattanadhanadhaññavasenaṃ kayavikkaya karaṇena parivattitabbānaṃ dhanadhaññānaṃ vasena. Katthaci pana

samuccayavirahitapāṭho dissati. Tattha “paribbayadānaggahaṇādivasenā”ti idaṃ parivattanapadena sambandhaṃ katvā tādisena vidhinā ito cito ca parivattetabbānaṃ dhanadhaññaṃ vassenāti attho veditabbo.

Koṭṭhaṃ vuccati dhaññaṭṭhapanatṭhānaṃ, tadeva agāraṃ tathā. Tenāha “dhaññaṇa paripuṇṇakoṭṭhāgāro”ti. Evaṃ sārāgabbhaṃ koso, dhaññaṭṭhapanatṭhānaṃ koṭṭhāgāranti dassetvā idāni tato aññathāpi taṃ dassetuṃ “atha vā”tiādi vuttaṃ. Tattha yathā asino tikkhabhāvaparihārato paricchado “koso”ti vuccati, evaṃ rañño tikkhabhāvaparihārakattā caturaṅginī senā “koso”ti āha “catubbidho koso”tiādi. “Dvādasapuriso hatthi”tiādinā vuttalakkaṇena cettha hatthiādayo gahetabbā. Vatthakoṭṭhāgāraggaṇeneva sabbassapi kuppabhaṇḍaṭṭhapanatṭhānassa gahitattā “koṭṭhāgāraṃ tividha”ntiādi vuttaṃ. Jātarūparajatato hi aññaṃ lohaayadāruvisāṇavatthādikamasāradabbhaṃ gopetabbato ga-kāraṃ ka-kāraṃ katvā kupaṃ vuccati. Jātarūparajatanidhānaṃ dhanakoṭṭhāgāraṃ. Tattha tattha ratanaṃ viloketvā caraṇaṃ ratanavilokanacārikā. Kāmaṃ tamatthaṃ rājā jānāti, bhaṇḍāgārikena pana kathāpetvā parisāya nissaddabhāvāpādanatthameva evaṃ pucchati. Tathā kathāpane hi asati parisā saddaṃ karissati “kasmā rājā paramparāgataṃ kuladhanaṃ vināseti”ti, tato ca pakatikkhobho bhavissati, sati pana tathā kathāpane “etaṃkāraṇaṃ taṃ chaḍḍeti”ti nissaddabhāvamāpajjissati. Tato ca pakatikkhobho na bhavissati, tasmā tathā pucchati veditabbaṃ. Maraṇavasanti maraṇassa, maraṇasaṅkhātaṃ vā visayaṃ.

337. Pāliyaṃ “āmāntetvā”ti etassa mantitukāmo hutvāti atthaṃ viññāpetuṃ “ekena paṇḍitena saddhiṃ mantetvā”ti vuttaṃ. Dhātuvatthānuvattako hettha upasaggo, pakaraṇādhiḡato ca katthaci atthaviseso yathā “sikkhamānena bhikkhave bhikkhunā aññātabbaṃ paripucchitabbaṃ paripaṇhitabba”nti. Tathā hissa padabhājane vuttaṃ “sikkhamānenāti sikkhitukāmena. Aññātabbanti jānitabba”ntiādi. Āmaṇṇesīti mantitukāmosi. Janapadassa anupaddavatthaṃ, yaññaṃ ca cirānappavattanatthaṃ brāhmaṇo cintesīti āha “ayaṃ rājā”tiādi. Āharantānaṃ manussānaṃ gehānīti sambandho, anādare vā etaṃ sāmivacanaṃ.

338. Sattānaṃ hitasukhassa vidūsanato, ahitadukkhassa ca āvahanato kaṇṭakasādisatāya corā eva idha “kaṇṭakā”ti vuttaṃ “corakaṇṭakehi sakaṇṭako”ti. Yathā gāmaṇṇasīnaṃ ghātakā gāmaghātakā abhedavasena, upacārena ca nissayanāmassa nissitepi pavattanato, evaṃ panthikānaṃ duhanā bādhanā panthaduhā. Dhammato apetassa ayuttassa karaṇasīlo adhammakārī, yo vā attano vijite janapadādīnaṃ tato tato anattato tāyanena khattiyena kattabbadhammo, tassa akaraṇasīloti attho. Dassūti corānametaṃ adhivacanaṃ. Daṃṣenti viddhaṃṣentīti hi dassavo niggahītalopena, te eva khīlasādisattā khīlanti dassukhīlaṃ. Yathā hi khetto khīlaṃ kasaṇḍānaṃ sukhappavattiṃ, mūlasantānena sassaparibuddhiṇca vibandhati, evaṃ dassavopi rajje rājāṇāya sukhappavattiṃ, mūlavirulhiyā janapadaparibuddhiṇca vibandhanti. Pāṇacāgaṃ dassetuṃ “māraṇenā”ti vuttaṃ, hiṃsanaṃ dassetuṃ “koṭṭhanenā”ti. Vadhasaddo hi hiṃsanatthopi hoti “vadhati na rodati, āpatti dukkaṭassā”tiādisu viya, kapparādīhi pothanenāti attho. Addu nāma dārukkhandhena kato bandhanopakaraṇaviseso, tena bandhanaṃ tathā. Ādisaddena rajjubandhanasaṅkhalikabandhanagharabandhanādīni saṅgaṇhāti. Hā-dhātuyā jānīpadanipphattiṃ dasseti “hāniyā”ti iminā, sā ca dhanahāyanaṃ evāti vuttaṃ “sataṃ gaṇhathā”tiādi.

Pañcasikhamattaṃ ṭhapetvā muṇḍāpanaṃ pañcasikhamuṇḍakaraṇaṃ. Taṃ

“kākapakkhakaraṇa”ntipi voharanti. Sīse chakaṇodakāvasēcanaṃ gomayasiñcanaṃ. Kudaṇḍako nāma catuhatthato ūno rassadaṇḍako, yo “gaddulo”tipi vuccati, tena bandhanaṃ kudaṇḍakabandhanaṃ. Ādisaddena khuramuṇḍaṃ karitvā bhasmapuṭavadhanādīnaṃ saṅgaho. Sammāsaddo ñāyatthoti āha “hetunā”tiādi, pariyāyavacanametam. Ūhanissāmīti uddharissāmi, apanessāmīti attho. Pubbe tattha kataparicayatāya ussāhaṃ karonti. “Anuppadetū”ti etassa anu anu padetūti atthaṃ sandhāya “dinne appahonte”tiādi vuttaṃ. Kasiupakaraṇabhaṇḍaṃ phālapājanayuganaṅgalādi, iminā pālīyaṃ bījabhattameva nidassanavasena vuttanti dasseti. Sakkhikaraṇapaṇṇāropananibandhanaṃ vaḍḍhiyā saha vā vinā vā puna gahetukāmassa dāne hoti, idha pana tadubhayampi natthi puna aggahetukāmattāti vuttaṃ “sakkhiṃ akatvā”tiādi. Tenāha “mūlacchejjavasena”ti. Sakkhinti tadā paccakkhakajanaṃ. Paṇṇe anāropetvāti tālādipaṇṇe yathāciṇṇaṃ likhanavasena anāropetvā. Aññattha paṇṇākārepi pābhatasaddo, idha pana bhaṇḍamūleyevāti āha “bhaṇḍamūlassā”tiādi. Bhaṇḍamūlañhi pakārato udayabhaṇḍāni ābharati saṃharati etenāti pābhatam. Udayadhanato pageva ābhatam pābhatanti saddavidū, paṇṇākāro pana tam tadattham patthentehi ābhariyateti pābhatam. Patthanatthajotako hi ayaṃ pa-saddo.

“Yathāhā”tiādinā pābhatasaddassa mūlabhaṇḍatthataṃ cūlasetthijātakaḥpāṭhena sādheti. Tatrāyamaṭṭhakathā “appakenapīti thokenapi parittakenapi. Medhāvīti paññavā. Pābhatenāti bhaṇḍamūlena. Vicakkhaṇoti vohāraḥkusalo. Samuṭṭhāpeti attānanti mahantaṃ dhanañca yasañca uppādetvā tattha attānaṃ saṇṭhāpeti patiṭṭhāpeti. Yathā kiṃ? Aṇuṃ aggiṃva sandhamam, yathā paṇḍitapuriso parittaṃ aggiṃ anukkamena gomayacuṇṇādīni pakkhipitvā mukhavātena dhamanto samuṭṭhāpeti vaḍḍheti mahantaṃ aggikkhandham karoti, evameva paṇḍito thokampi pābhatam labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhanañca yasañca vaḍḍheti, vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ patiṭṭhāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatāya attānaṃ samuṭṭhāpeti, abhiññātaṃ pākaṭam karotīti attho”ti.

Divase divase dātabbaṃ devasikaṃ. Māse māse dātabbaṃ māsikaṃ. Ādisaddena anuposathikādīni saṅgaṇhāti. Tassa tassa purisassa. Kusalānurūpena, kammānurūpena sūrabhāvānurūpenāti dvandato paraṃ suyyamāno anurūpasaddo paccekaṃ yojetabbo. Chekabhāvānurūpatā cettha kusalanurūpaṃ. Katthaci kulasaddo dissati, so ca jāṇusoṇiādikulānamiva kulānurūpampi dātabbato yujjateva. Senāpaccādi ṭhānantaraṃ, iminā bhattavetaṇaṃ niddiṭṭhamattanti dasseti. Sakakammapasutattā, anupaddavattā ca dhanadhaññānaṃ rāsiko rāsikārabhūto. Khemena ṭhitāti anupaddavena pavattā. Tenāha “abhayā”ti, kutociṇṇaṃ bhayarahitāti attho. Modā modamānāti modāya modamānā, somanasseneva modamānā, na saṃsandanamattenāti vuttaṃ hoti. “Bhagavatā saddhiṃ sammodī”tiādīsu hi mudasaddo saṃsandaneṇa pavattati, aññe modā hutvā aparepi modamānā viharantīti vā attho. Tenāha “aññamaññaṃ pamuditacittāti, asaṇṇogepi vatticchāyeva vuddhīti dvidhā pāṭho vutto. Iddhaphītabhāvanti samiddhavepullabhāvaṃ.

Catuparikkhāraṇaṇā

339. Tasmim tasmim kicce anuyanti anuvattantīti anuyantā. Teyeva ānuyantā yathā “anubhāvo eva ānubhāvo”ti, “ānuyuttā”tipi pāṭho, tasmim tasmim kicce anuyujjantīti hi ānuyuttā vuttanayena. Assāti rañño. Teti ānuyantakhattiyādayo. “Amhe ettha bahi karotī”ti attamanā na bhavissanti. “Nibandhavipulāyāgamo gāmo

nigamo. Vivaḍḍhitamahāāyo mahāgāmo”ti ācariyena vuttaṃ. “Apākāraparikkhepo sapaṇo nigamo, sapākārāpaṇaṃ nagaraṃ, taṃ tabbiparīto gāmo”ti vinayaṭṭikāsu. Gasanti madanti etthāti gāmo, sveva pākaṭo ce, nigamo nāma atireko gāmoti katvā. Bhusattho hettha nī-saddo, saññāsaddattā ca rassoti saddavidū. Janapadattho vuttova. “Sāmyāmacco sakhā koso, duggaṇca vijitaṃ bala”nti vuttāsu sattasu rājapakatīsu rañño tadavasesānaṃ channaṃ vasena hitasukhātivuddhi, tadekadesā ca ānuyantādayoti āha “yaṃ tumhāka”ntiādi.

Taṃtaṃkiccesu rañña amā saha bhavantīti amaccā. “Amāvāsī”tiādīsu viya hi samakiriyāya amāti abyayapadaṃ, ca-paccayena taddhitasiddhīti neruttikā. Rajjakiccavosāsanakāle pana te rañña piyā, sahapavattanakā ca bhavantīti dasseti “piyasahāyakā”ti iminā. Rañño parisati bhavā “pārisajjā. Ke pana teti vuttaṃ “sesā āṇattikārakā”ti, yathāvuttānuyuttakhattiyādīhi avasesā rañño āṇakarāti attho. Satipi deyyadhamme ānubhāvasampattiyā, parivārasampattiyā ca abhāve tādīsaṃ dātuṃ na sakkā. Vuddhakāle ca tādīsānampi rājūnaṃ tadubhayaṃ hāyateva, deyyadhamme pana asati pagevāti dassetuṃ “deyyadhammasmiṇhī”tiādimāha. Deyyadhammasmiṃ asati ca mahallakakāle ca dātuṃ na sakkāti yojanā. Etenāti yathāvuttakāraṇadvayena. Anumatīyāti anujānanena. Pakkhāti sapakkhā yaññassa aṅgabhūtā. Yaññaṃ parikarontīti parikkhārā, sambhārā, te ca tassa yaññassa aṅgabhūtattā parivārā viya hontīti āha “parivārā bhavantī”ti. “Ratho”tiādinā idhānadhīppetamatthaṃ nisedheti.

“Ratho setaparikkhāro, jhānakkho cakkavīriyo;
Upekkhā dhurasamādhī, anicchā parivāraṇa”nti.

Hi saṃyuttamahāvaggapāḷi. Tattha rathoti brahmayānasaññito aṭṭhaṅgikamaggaratho. Setaparikkhāro catupārisuddhisīlāṇkāro. “Sīlaparikkhāro”tipi pāṭho. Jhānakkhoti vipassanāsampayuttānaṃ pañcannaṃ jhānaṅgānaṃ vasena jhānamayaakkho. Cakkavīriyoti vīriyacakko. Upekkhā dhurasamādhīti upekkhā dvinnāṃ dhurānaṃ samatā. Anicchā parivāraṇanti alobho sīhadhammādīni viya parivāraṇaṃ.

Aṭṭhaparikkhāraṇaṇā

340. Ubhato sujātādīhi vuccamānehi. Yasasāti pañcavidhena ānubhāvena. Tenāha “āṇāṭṭhapanasamatthatāyā”ti. “Saddho”ti etassa “dātādānassa phalaṃ paccanubhoti pattiyaṭṭi”ti atthaṃ dassetuṃ “dānassā”tiādi vuttaṃ. Dāne sūroti dānasūro, deyyadhamme īsakampi saṅgaṃ akatvā muttacāgo, tabbhāvo pana kammassakatāññassa tikkhavisadabhāvena veditabbo. Tassa hi tikkhavisadabhāvaṃ vibhāvetuṃ “saddo”ti vatvā “dānasūro”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Tenāha “na saddhāmattakenā”tiādi. Yassa hi kammassakatā paccakkhamiva upaṭṭhāti, so evaṃ vutto. Yaṃ dānaṃ detīti yaṃ deyyadhammaṃ parassa deti. Tassa pati hutvāti tabbisayaṃ lobhaṃ suṭṭhumabhibhavanto tassa adhipati hutvā deti. Kāraṇopacāravacanañhetā. Paratopi eseva nayo. Tabbisayena lobhena anākaḍḍhanīyattā na dāso, na sahāyo.

Tadevatthaṃ byatirekato, anvayato ca vivaritvā dassento “yo hī”tiādimāha. Idhānadhīppetassa hi dāsādivayassa byatirekato dassanaṃ. Khādanīyabhojanīyādīsu madhurasseva paṇitattā “madhuraṃ bhuñjati”ti vuttaṃ, nidassanamattaṃ vā etaṃ, paṇitaṃ paribhuñjati vuttaṃ hoti. Dāso hutvā deti

taṇhāya dāsabyataṃ upagatattā. Sahāyo hutvā deti tassa piyabhāvānissajjanato. Sāmī hutvā deti tattha taṇhādāsabyato attānaṃ mocetvā abhibhuyya pavattanato. Yaṃ panetaṃ ācariyena vuttaṃ “sāniparibhogasadisā”ti, taṃ taṇhādāsabyamatikkantatāsāmaññaṃ sandhāya vuttaṃ. Na hi khīṇāsavassa paribhogo sāniparibhogo viya khīṇāsavasassa dānaṃ dānasāmīti attho upapanno hoti, pacchā vā pamādalikhitametaṃ. Tādisoti dānasāmisabhāvo.

Samitapāpasamaṇabāhitapāpabrāhmaṇā ukkaṭṭhaniddesenettha vuttā, pabbajjāmatasamaṇajātimattabrāhmaṇā vā kapaṇadiggahaṇena gahitāti veditabbaṃ. Duggatāti dukkaraṃ jīvikamupagatā kasiravuttikā. Tenāha “daliddamanussā”ti. Pathāvinoti maggagāmino. Vaṇibbakāti dāyakānaṃ guṇakittanavasena, kammaphalakittanamukhena ca yācanaṃ seyyathāpi naggacariyādayoti atthaṃ dassetuṃ “ye iṭṭhaṃ dinna”ntiādi vuttaṃ. Tadubhayeneva hi dānassa vaṇṇathomanā sambhavati. Ye vicaranti, te vaṇibbakā nāmāti yojetabbaṃ. Pasatamattanti vīhitaṇḍulādivasena vuttaṃ, sarāvamattanti yāgubhattādivasena. Opānaṃ vuccati ogāhetvā pātabbato nadītaḷākādīnaṃ sabbasādhāraṇaṃ tiṭṭhaṃ, opānamivabhūtoti opānabhūto. Tenāha “udapānabhūto”tiādi. Hutvāti bhāvato. Sutameva sutajātanti jātasaddassa anattantaravācakkattamāha yathā “kosajāta”nti.

Atītādiatthacintanasamatthata nāma tassa rañño anumānavasena, itikattabbatāvasena ca veditabbā, na buddhānaṃ viya tattha paccakkhadassitāyāti dassetuṃ “atīte”tiādi vuttaṃ. Puññaṃ puññaṇisaṃsacintanañcetta pakaraṇādhiगतavasena veditabbaṃ. Puññassāti yaññaṃ puññaṃ. Dāyakacittampīti dāyakānaṃ, dāyakaṃ vā cittampī, dātukamyatācittampīti vuttaṃ hoti. Imesu pana aṭṭhasu aṅgesu aḍḍhatādayo pañca yaññaṃ tāva parikkhārā hontu tehi vinā tassa asijjhanato, sujātātā, pana sūrūpatā ca kathaṃ yaññaṃ parikkhāro siyā tadubhayena vināpi tassa sijjhanatoti codanāya sabbesampi aṭṭhannaṃ aṅgānaṃ parikkhārabhāvaṃ anvayato, byatirekato ca dassento “ete hi kirā”tiādimāha. Ettha ca keci evaṃ vadanti “yathā aḍḍhatādayo pañca yaññaṃ ekaṃsatova aṅgāni, na evaṃ sujātātā, sūrūpatā ca, tadubhayaṃ pana anekaṃsatova aṅganti dīpetuṃ arucisūcakassa kirasaddassa gahaṇaṃ kata”nti. Te hi “ayaṃ dujjātotiādivacanassa anekaṃsikataṃ maññaṃ tathā vadanti, tayidaṃ asāraṃ. Sabbasādhāraṇavasena hetuṃ byatirekato yaññaṃ aṅgabhāvadassanaṃ tattha siyā kesañci tathā parivitaṃ”ti tassāpi avakāsābhāvadassanattameva evaṃ vuttattā, tadubhayasādhāraṇavaseneva anekaṃsato aṅgabhāvassa adassanato ca. Kirasaddo panettha tadā brāhmaṇassa cintitākārasūcanattho daṭṭhabbo. Evamanena cintetvā “imānipi aṭṭhaṅgāni tasassa yaññaṃ parikkhārā bhavantīti vuttānī”ti kirasaddena tassa cintitākāro sūcito hoti. Evamādīnīti ettha ādisaddena “ayaṃ virūpo kittakaṃ...pe... upacchindissati, ayaṃ daliddo, appesakkho, assaddho, appassuto, na atthaññū, na medhāvī kittakaṃ...pe... upacchindissati”ti etesaṃ saṅgaho veditabbo.

Catuparikkhārādivaṇṇanā

341. “Sujaṃ paggaṇhantāna”nti ettha soṇadaṇḍasuttavaṇṇanāyaṃ vuttasu dvīsu vikappesu dutiyavikappaṃ nisedhento “mahāyāga”ntiādimāha, tena ca purohitassa sayameva kaṭacchuggahaṇajotaṇena evaṃ sahatthā sakkaccaṃ dāne yuttapayuttatā icchitabbāti dasseti. Evaṃ dujjātassāti etthāpi “sujātātāya anekaṃsato aṅgabhāvadassanamevida”nti aggahetvā heṭṭhā vuttanayena sabbasādhāraṇavaseneva attho gaheṭabbo. Ādisaddena hi “evaṃ

anajjhāyakassa...pe... dussīlassa...pe... duppaññaassa samvidhānena pavattadānaṃ
kittakaṃ kālāṃ pavattissatī”ti etesaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. Tasmāti
tadubhayakāraṇato.

Tissovidhāvaṇṇanā

342. Tiṇṇaṃ ṭhānānanti dānassa ādimajjhapariyosānasaṅkhātānaṃ tissannaṃ
bhūmīnaṃ, avatthānānanti attho. Calantīti kampanti purimākārena na tiṭṭhanti.
Karaṇattheti tatiyāvibhattiatthe. Karaṇīyasaddāpekkhāya hi kattari eva etaṃ
sāmivacanaṃ, na karaṇe. Yebhuyyena hi karaṇajotakavacanassa atthabhāvato
anuttakattāva karaṇatthoti idhādhippeto. Pacchānutāpassa akaraṇūpāyaṃ dassetuṃ
“pubba...pe... patiṭṭhapetabbā”ti vuttaṃ. Tattha acalāti daḷhā kenaci asaṃhīrā.
Patiṭṭhapetabbāti suppatiṭṭhitā kātābbā. Tathā patiṭṭhāpanūpāyampi dassento
“evaṇhī”tiādimāha. Tathā patiṭṭhāpanena hi yathā taṃ dānaṃ sampati
yathādhippāyaṃ nippajjati, evaṃ āyatimpi vipulaphalatāya mahapphalaṃ hoti
vippaṭisārena anupakkiliṭṭhabhāvato. Dvīsu ṭhānesūti yajamānayaṭṭhatṭhānesu.
Vippaṭisāro...pe... na kattabboti atthaṃ sandhāya “eseva nayo”ti vuttaṃ.
Muñcacetanāti pariccāgacetanā, tassā niccalabhāvo nāma muttacāgatā
pubbābhisaṅkhāravasena uḷārabhāvo. Pacchāsamanussaraṇacetanāti paracetanā,
tassā pana niccalabhāvo “aho mayā dānaṃ dinnaṃ sādhu suṭṭhū”ti dānassa
sakkaccaṃ paccavekkhaṇavasena veditabbo. Tadubhayacetanānaṃ
niccalakaraṇūpāyaṃ byatirekato dassetuṃ “tathā...pe... hotī”ti vuttaṃ. Tattha tathā
akarontassāti muñcacetanaṃ, pacchāsamanussaraṇacetanañca
niccalamakarontassa, vippaṭisāraṃ, uppādentassāti vuttaṃ hoti. “Nāpi uḷāresu
bhogesu cittaṃ namatī”ti idaṃ pana pacchāsamanussaraṇacetanāya eva byatirekato
niccalakaraṇūpāyadassanaṃ. Evañhi yathānidḍiṭṭhanidassanaṃ upapannaṃ hoti.
Tattha uḷāresu bhogesuṭi khettaṃviseṣe pariccāgassa katattā laddhesupi uḷāresu
bhogesu. Nāpi cittaṃ namati pacchā vippaṭisārena upakkiliṭṭhabhāvato. Yathā
kathanti āha “mahāroruva”ntiādi. Tassa hi seṭṭhissa gahapatino vatthu
kosalasamyutte, mayhakajātake ca āgataṃ. Tathā hi vuttaṃ -

“Bhūtapubbaṃ so mahārāja seṭṭhi gahapati tagarasikhiṃ nāma
paccekasambuddhaṃ piṇḍapātena paṭipādesi, ‘detha samaṇassa
piṇḍapāta’nti vatvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi, datvā ca pana pacchā vippaṭisārī
ahosi “varametaṃ piṇḍapātaṃ dāsā vā kammakarā vā bhuñjeyyu”ntiādi.

So kira aññesupi divasesu taṃ paccekabuddhaṃ passati, dātuṃ panassa cittaṃ na
uppajjati, tasmīṃ pana divase ayaṃ padumavatiyā deviyā tatiyaputto tagarasikhī
paccekabuddho gandhamādanapabbate phalasamāpattisukhena vītināmetvā
pubbaṇhasamayā vuṭṭhāya anotattadahe mukhaṃ dhovitvā manosilātale nivāsetvā
kāyabandhanaṃ bandhitvā pattacīvaramādāya abhiññāpādakaṃ jhānaṃ
samāpajjitvā iddhiyā vehāsaṃ abbhuggantvā nagaradvāre oruyha cīvaraṃ pārūpitvā
pattamādāya nagaravāsīnaṃ gharadvāresu sahasasabhaṇḍikaṃ ṭhapento viya
pāsādikehi abhikkamanādīhi anupubbena seṭṭhino gharadvāraṃ sampatto, taṃ
divasañca seṭṭhi pātova utṭhāya paṇītaṃ bhojanaṃ bhuñjitvā gharadvārakoṭṭhake
āsaṇaṃ paññāpetvā dantantarāni sodhento nisinna hoti. So paccekabuddhaṃ disvā
taṃ divasaṃ pātova bhutvā nisinnattā dānacittaṃ uppādetvā bhariyaṃ
pakkosāpetvā “imassa samaṇassa piṇḍapātaṃ dehī”ti vatvā rājupaṭṭhānatthaṃ
pakkāmi. Seṭṭhibhariyā sampajāññajātikā cintesi “mayā ettakena kālena imassa

‘dethā’ti vacanaṃ na sutapubbaṃ, dāpentopi ca ajja na yassa vā tassa vā dāpeti, vītarāgadosamohassa vantakilesassa ohitabhārassa paccekabuddhassa dāpeti, yaṃ vā taṃ vā adatvā paṇītaṃ piṇḍapātaṃ dassāmi’ti gharā nikkhamma paccekabuddhaṃ pañcapaṭiṭṭhena vanditvā pattaṃ ādāya antonivesane paññattāsane nisīdāpetvā suparisuddhehi sālitaṇḍulehi bhattaṃ sampādetvā tadanurūpaṃ khādanīyaṃ, byañjanaṃ, sūpeyyaṃca abhisañkharitvā pattaṃ pūretvā bahi gandhehi alaṅkaritvā paccekabuddhassa hatthesu paṭiṭṭhapetvā vandi. Paccekabuddho “aññesampi paccekabuddhānaṃ saṅghaṃ karissāmi’ti aparibhuñjitvāva anumodanaṃ vatvā pakkāmi. Sopi kho seṭṭhi rājupaṭṭhānaṃ katvā āgacchanto paccekabuddhaṃ disvā āha “mayaṃ tumhākaṃ piṇḍapātaṃ dethā’ti vatvā pakkantā, api vo laddho piṇḍapāto’ti? Āma, seṭṭhi laddhoti. “Passāmā’ti gīvaṃ ukkhipitvā olokesi, athassa piṇḍapātagandho utṭhahitvā nāsapuṭaṃ pahari. So cittaṃ saṃyametuṃ asakkonto pacchā vippaṭisārī ahosi, tassa pana vippaṭisārassa uppannākāro “varameta’ntiādinā pāliyaṃ vuttoyeva. Piṇḍapātadānena panesa sattakkhattuṃ sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapanno, sattakkhattumeva ca sāvattiyaṃ seṭṭhikule nibbato, ayañcassa sattamo bhavo, pacchā vippaṭisārena pana nāpi ulāresu bhogesu cittaṃ namati. Vuttañhetuṃ saṃyuttavaralañchake -

“Yaṃ kho so mahārāja seṭṭhi gahapati datvā pacchā vippaṭisārī ahosi ‘varametaṃ piṇḍapātaṃ dāsā vā kammakarā vā bhuñjeyyu’nti, tassa kammaṃ vipākena nāssulārāya bhattachhogāya cittaṃ namati, nāssulārāya vatthabhogāya, yānabhogāya, nāssulārānaṃ pañcannaṃ kāmaguṇānaṃ bhogāya cittaṃ namati’ti.

Mayhakajātakepi vuttaṃ -

“Iti mahārāja āgantukaseṭṭhi tagarasikhipaccekabuddhassa dinnapaccayena bahuṃ dhanaṃ labhi, datvā aparacetanaṃ paṇītaṃ kātuṃ asamatthatāya paṇīte bhoge bhuñjitum nāsakkhi’ti.

Bhātu panesa ekaṃ puttaṃ sāpateyyassa kāraṇā jīvitaṃ voropesi, tena kammena bahūni vassāni niraye paccittha, sattakkhattuñca aputtako jāto, idānipi teneva kammena mahāroraṃ upapanno. Tena vuttaṃ “mahāroraṃ upapannassa seṭṭhigahapatino viyā’ti, purimapakchimaketanāvasena cettha attho veditabbo. Ekā hi cetanā dve paṭisandhiyo na detīti.

Dasaākāraṇaṇā

343. Ākaroti attano anurūpatāya samariyādaparicchedaṃ phalaṃ nibbattetīti ākāro, kāraṇanti āha “dasahi kāraṇehī’ti. Mariyādattho hettha ā-saddo. Na dussīlesveva, atha kho sīlavantesupi vippaṭisāraṃ uppādessati. Tadubhayepi na uppādetabboti hi dassetuṃ api-saddena, pi-saddena vā sampiṇḍanaṃ karoti. Paṭiggāhakatova uppajjati balavataraṃ vippaṭisāraṃ sandhāya vuttaṃ, dubbalo pana deyyadhammato, parivārajanatopi uppajjateva. Uppajjitum yuttanti uppajjanārahaṃ. Vippaṭisārampi vinodesīti sambandho. Tesamyeṇvāti pāṇātipātīnameva. Yajanaṃ nāmettha dānamevādhippetam, na aggijuhananti āha “detu bhava’nti. Vissajjati muttacāgavasena cajatu. Abbhantaranti ajjhattaṃ sakasantāne.

Soḷasākāraṇaṇā

344. Anumatipakkhādayo eva heṭṭhā yaññassa vatthuṃ katvā “soḷasaparikkhārā”ti vuttā, idha pana sandassanādivasena anumodanāya āradhattā vuttaṃ “soḷasahi ākārehī”ti. Dassetvāti attano desanānubhāvena paccakkhamiva phalaṃ dassetvā, anekavāraṃ pana dassanato “dassetvā dassetvā”ti byāpanavacanaṃ, tadeva ābhuso meḍanaṭṭhena āmeḍitavacananti ācariyena vuttaṃ. “Samādapetvā samādapetvā”tiādīsupi eseva nayo. Tamatthanti dānaphalavasena kammaphalasambandhamatthaṃ. Samādapetvāti sutamattaṃ akatvā yathā rājā tamatthaṃ sammadeva ādiyati citte karonto suggahitaṃ katvā gaṇhāti, tathā sakkaccaṃ ādāpetvā.

“Vipphaṇṇasāravīnadanena”ti idaṃ nidassanamattaṃ.

Lobhadosamohaissāmacchariyamānādayopi hi dānacittassa upakkilesā, tesam vinodanenaṃ taṃ vodāpitaṃ samuttejitaṃ nāma hoti tikkhavisadabhāvāpattito, āsannatarabhāvato pana vipphaṇṇasāravīnadanameva gahitaṃ. Pavattite hi dāne tassa sambhavoti. Yāthāvato vijjāmānehi guṇehi haṭṭhapahaṭṭhabhāvāpādanaṃ sampahaṃsananti āha “sundara”ntiādi. Dhammatoti saccato. Tadattameva dassetuṃ “dhammena samena kāraṇenā”ti vuttaṃ. Saccañhi dhammato anapetattā dhammaṃ, upasamacariyabhāvato samaṃ, yuttabhāvena kāraṇanti ca vuccati.

345. Tasmiṃ yaññe rukkhatiṇacchedopi nāma nāhosi, kuto paṇavadhōti paṇavadhābhāvasseva daḷhīkaraṇatthaṃ, sabbaso viparītaggāhehi avidūsitatādassanattāñca pāḷiyaṃ “neva gāvo haññimsū”tiādīni vatvāpi “na rukkhā chijjimsū”tiādi vuttanti dassento “ye yūpanāmake”tiādimāha. Barihisatthāyāti paricchedatthāya. Vanamālāsāṅkhepenāti vanapupphehi gandhitamālāniyāmena. Evaṃ ācariyena vuttaṃ, vanapantiākārenāti attho. Bhūmiyaṃ vā pattharantīti vedibhūmiṃ parikkhipantā tattha tattha pattharanti. Mantādinā hi parisaṅkhatā bhūmi vindati assa lābhasakkāreti katvā “vedī”ti vuccati. Tepi rukkhā tepi dabbāti sambandho, kammakattā cetam dvayaṃ, abhihitakammaṃ vā. Vatticchāya hi yathāsattiṃ kārakā bhavanti. Vuttanayena paṇavadhābhāvassa daḷhīkaraṇatthaṃ, viparītaggāhena avidūsitabhāvadassanattāñcetanti dasseti kiṃ panā”tiādinā.

Antogehadāso antojāto. Ādisaddena

dhanakkītakaramarānītasāmaṃdāsabyūpagatānaṃ saṅgaho. Pubbamevāti bhatikaraṇato pageva. Dhanaṃ gahetvāti divase divase yathākammaṃ gahetvā. Bhattavetananti devasikaṃ bhattañceva māsikādi paribbayañca. Vuttovāyamattho. Tajjitāti santajjitā. Parikammānīti sabbabhāgiyāni kammāni, uccāvacāni kammānīti attho. Piyasamudācārenevāti iṭṭhavadaneneva. Yathānāmasasenevāti pākāṇānāmānurūpeneva. Sappitelanavanītatadhimadhuphāṇitena cevāti ettha ca-saddo avuttasamuccayattho, tena paṇītapāṇītānaṃ nānappakārānaṃ khādanīyabhojanīyādīnañceva vatthayānamālāgandhavilepanaseyyāvasathādīnañca saṅgaho daṭṭhabbo, tenāha “paṇītehi sappitelādisammissehevā”tiādi. Tassa tassa kālassa anurūpehi yāgu...pe... pānakādīhīti sambandho. Sappiādīnanti sappiādīhi.

346. Paṭisāmetabbato, attano attano santakabhāvato ca saṃ nāma dhanaṃ vuccati, tassa patīti sapati niggahitalopena, dhanavā, diṭṭhadhammikasamparāyikahitāvahattā tassa hitanti sāpateyyaṃ, tadeva dhanaṃ. Tenāha “pahūtaṃ dhana”nti. Akkhayadhamamevāti akhayasabhāvameva. Gāma bhāgenāti saṃkittanavasena gāme vā gahetabbabhāgena, evaṃ ācariyena vuttaṃ, paccekaṃ sabhāgagāmakotṭhāsenātipi attho. Sesesupi eseva nayo.

347. Yaññāvāṇṇoti khaṇitāvāṇṇassa assamedhādiyaññayajanaṭṭhānassetam

adhivacanaṃ, tabbohārena pana idha dānasālāya eva, tāya ca puratthimanagaradvāre katāya puratthimabhāge evāti atthaṃ dasseti “puratthimato nagaradvāre”tiādīnā. Taṃ pana tṭhānaṃ rañño dānasālāya nātidūre evāti āha “yathā”tiādi. Yato tattha pātarāsaṃ bhuñjitvā akilantarūpāyeva sāyanhe rañño dānasālaṃ sampāpuṇanti. “Dakkhiṇena yaññāvāṭassā”tiādīsupi eseṇa nayo. Yāguṃ pivitvāti hi yāgusīsena pātarāsabhojanamāha.

348. Madhuranti sādurasaṃ. Upari vattabbamatthanti “apica me bho evaṃ hotī”tiādīnā vuccamānamatthaṃ. Parihārenāti bhagavantaṃ garuṃ katvā agāravaparihārena, ujukabhāvāpanayanena vā, ujukavuttiṃ pariharitvā vaṅkavuttiyāva yathācintitamatthaṃ pucchanto evamāhāti vuttaṃ hoti. Tenāha “ujukameva pucchayamāno agāravo viya hotī”ti.

Niccadānaanukulayaññavaṇṇanā

349. Uṭṭhāyāti dāne uṭṭhānavīriyamāha, samuṭṭhāyāti tassa sātaccakiriyaṃ. Kasivāṇijjādikammāni akaronto daliddiyādanatthāpattiyā nassissatīti adhippāyo. Appasambhārataro ceva mahapphalataro cāti saṅkhepato aṭṭhakathāyaṃ vutto pāliyaṃ pana “appatthataro ca appasamārambhataro ca mahapphalataro ca mahānisaṃsataro cā”ti pāṭho. Tattha appasambhārataroti ativiya parittasambhāro, asamārabbhīyasambhāro. Appatthataroti pana ativiya appakicco, attho cettha kiccaṃ, ttha-kārassa tṭha-kāraṃ katvā “appaṭṭhataro”tipi pāṭho. Sammā ārabhīyati yañño etenāti samārambho, sambhārasambharaṇavasena pavattasattapīlā, appo samārambho etassāti tathā, ayaṃ panātisayenāti appasamārambhataro. Vipākasaññitaṃ mahantaṃ sadisaṃ phalametassāti mahapphalo, ayaṃ panātisayenāti mahapphalataro. Udayasaññitaṃ mahantaṃ nissandādiphalametassāti mahānisaṃso, ayaṃ panātisayenāti mahānisaṃsataro. Dhuvadānānīti dhuvāni thirāni avicchinnāni katvā dātabbadānāni. Niccabhattānīti ettha bhattasīsena catupaccayaggahaṇaṃ. Anukulayaññānīti anukulaṃ kulānukkamaṃ upādāya dātabbadānāni. Tenāha “amhāka”ntiādi. Yāni pavattetabbāni, tāni anukulayaññāni nāmāti yojetabbaṃ. Nibaddhadānānīti nibandhetvā niyametvā pavenīvasena pavattitadānāni.

Hatthidantena katā dantamayasalākā, yattha dāyakānaṃ nāmaṃ aṅkanti, iminā taṃ niccabhattaṃ salākadānavasenāti dasseti. Taṃ kulanti anāthapiṇḍikakulaṃ. Dāliddiyenāti daliddabhāvena. “Ekasalākato uddhaṃ dātuṃ nāsakkhī”ti iminā ekenapi salākadānena nibaddhadānaṃ upacchinditumadatvā anurakkhaṇamāha. Raññoti setavāhanarañño.

Ādīni vatvāti ettha ādisaddena “kasmā seno viya maṃsapesiṃ pakkhanditvā gaṇhāsī”ti evamādīnaṃ samasamadāne ussukkanavacanānaṃ saṅgaho. Galaggāhāti galaggahaṇā. “Kammacchedavasenā”ti iminā attano attano kammokāsādānampi pīlāyevāti dasseti. Samārambhasaddo cettha pīlanatthoti āha “pīlāsaṅkhāto samārambho”ti. Pubbacetanāmuñcacetanāaparacetanāsampattiyā dāyakavasena tīṇi aṅgāni, vītarāgatāvītadosatāvītamohatāpaṭipattiyā dakkhiṇeyyavasena ca tīṇīti evaṃ chaḷaṅgasamannāgatā hoti dakkhiṇā, chaḷaṅguttare nandamātāsuttañca tassatthassa sādhaṃ. Aparāparaṃ uppajjanakacetanāvasena mahānadī viya, mahogho viya ca ito cito ca abhisanditvā pakkhanditvā pavattito puññameva puññābhisando.

Tathāvidhanti pamāṇassa kātuṃ asukarattamāha. Kāraṇamahattena phalamahattampi veditabbaṃ upari najjā vuṭṭhiyā mahogho viyāti vuttaṃ “tasmā”tiādi.

350. Navanavoti sabbadā abhinavo, divase divase dāyakassa byāpārāpajjanato kiccapariyosānaṃ natthīti vuttaṃ “ekenā”tiādi. Yathāraddhassa āvāsassa katipayenāpi kālena parisamāpetabbato kiccapariyosānaṃ atthīti āha “paṇṇasāla”ntiādi. Mahāvihārepi kiccapariyosānassa atthitāupāyaṃ dassetuṃ “ekavāraṃ dhanapariccāgaṃ katvā”ti vuttaṃ. Suttantapariyāyenāti sabbāsavasuttantādipālinayena. Navānisaṃsāti sītaṇṇaṃ paṭisaṃsāyaṃ paṭisallānārāmapariyosānā yathāpaccavekkhaṇaṃ gaṇitā nava udayā, appamattatāya cete vuttā.

Yasmā pana āvāsaṃ dentena nāma sabbampi paccayajātaṃ dinnameva hoti. Yathāha saṃyuttāgamavaralañchake “so ca sabbadado hoti yo dadāti upassaya”nti, sadā puñṇapavaḍḍhanūpāyaṇa etaṃ. Vuttañhi tattheva “ye dadanti upassayaṃ, tesam divā ca ratto ca, sadā puñṇaṃ pavaḍḍhati”ti tathā hi dve tayo gāme piṇḍāya caritvā kiñci aladdhā āgatassāpi chāyūdakasampannaṃ ārāmaṃ pavisitvā nahāyitvā patissaye muhuttaṃ nipajjitvā uṭṭhāya nisinnassa kāye balaṃ āharitvā pakkhittaṃ viya hoti. Bahi vicarantassa ca kāye vaṇṇadhātu vātātapehi kilamati, patissayaṃ pavisitvā dvāraṃ pidhāya muhuttaṃ nipannassa visabhāgasantati vūpasammati, sabhāgasantati patitṭhāti, vaṇṇadhātu āharitvā pakkhittā viya hoti. Bahi vicarantassa ca pāde kaṇṭako vijjhati, khāṇu paharati, sarīsapādiparissayā ceva corabhayaṇa uppajjati, patissayaṃ pavisitvā dvāraṃ pidhāya nipannassa sabbe te parissayā na honti, sajjhāyantaṃ dhammapātisukhaṃ, kammaṭṭhānaṃ manasi karontassa upasamasukhaṇa uppajjati bahiddhā vikkhepābhāvato. Bahi vicarantassa ca kāye sedā muccanti akkhini phandanti, senāsanaṃ pavisanakkhaṇe mañcapīṭhādini na pañṇāyanti, muhuttaṃ nipannassa pana akkhipasādo āharitvā pakkhitto viya hoti, dvāravātapānāmañcapīṭhādini pañṇāyanti. Etasmiṇca āvāse vasantaṃ disvā manussā catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhahanti. Tena vuttaṃ “āvāsaṃ dentena...pe... hoti”ti “sadā puñṇapavaḍḍhanūpāyaṇa eta”nti ca, tasmā ete yathāvuttā sabbepi ānisaṃsā veditabbā.

Khandhakapariyāyenāti senāsanaṃ khandhake āgatavinayaṇaṃ paṭisaṃsāyaṃ paṭisallānārāmapariyosānā yathāpaccavekkhaṇaṃ gaṇitā nava udayā, appamattatāya cete vuttā.

“Sītaṃ uṇhaṃ paṭihanti, tato vālamigāni ca;
Sarīsape ca makase, sisire cāpi vuṭṭhiyo.

Tato vātātapo ghorō, sañjāto paṭihaññati;
Leṇatthaṇca sukhatthaṇca, jhāyituṇca vipassituṃ.

Vihāradānaṃ saṅghassa, aggaṃ buddhena vaṇṇitaṃ;
Tasmā hi paṇḍito poso, sampassaṃ atthamattano.

Vihāre kāraye ramme, vāsayettha bahussute;
Tesaṃ annaṇca pānaṇca, vatthasenāsanāni ca.

Dadeyya ujubhūtesu, vippasannena cetasā;
Te tassa dhammaṃ desenti, sabbadukkhapanūdanaṃ;

Yaṃ so dhammaṃ idhaññāya, parinibbāti anāsavo''ti. -

Rājagahaseṭṭhādīnaṃ viharadānena anumodanāgāthāyo peyyālavasena dassitā. Tattha sītaṃ uṇhanti utuvisabhāgavasena vuttaṃ. Sisire cāpi vuṭṭhiyoti ettha sisiroti samphusitakavāto vuccati. Vuṭṭhiyoti ujukameghavuṭṭhiyo eva. Etāni sabbāni ''paṭihantī''ti imināva padena yojetabbāni.

Paṭihaññatīti viharena paṭihaññati. Leṇatthanti nilīyanatthaṃ. Sukhatthanti sītādiparissayābhāvena sukhaviharatthaṃ. ''Jhāyituñca vipassitu''nti idampi padadvayaṃ ''sukhatthañcā''ti imināva padena yojetabbāṃ. Idañhi vuttaṃ hoti - sukhatthañca viharadānaṃ, katamasukhatthaṃ? Jhāyituṃ, vipassituñca yaṃ sukhaṃ tadatthaṃ. Atha vā parapadenapi yojetabbāṃ - jhāyituñca vipassituñca viharadānaṃ, ''idha jhāyissati vipassissatī''ti dadato viharadānaṃ saṅghassa aggaṃ buddhena vaṇṇitaṃ. Vuttañhetuṃ ''so ca sabbadado hoti, yo dadāti upassaya''nti.

Yasmā ca aggaṃ vaṇṇitaṃ, tasmā hi paṇḍito posoti gāthā. Vāsayingtha bahussuteti ettha vihare pariyattibahussute ca paṭivedhabahussute ca vāseyya. Tesāṃ annaṇcāti yaṃ tesāṃ anucchavikaṃ annaṇca pānaṇca vatthāni ca mañcapīṭhādīsenāsanāni ca, taṃ sabbāṃ tesu ujubhūtesu akuṭṭilacittesu. Dadeyyāti nidaheyya. Tañca kho vippasannena cetasā, na cittappasādaṃ virādhetaṃ. Evaṃ vippasannacittassa hi te tassa dhammaṃ desenti...pe... parinibbāti anāsavoti ayamettha aṭṭhakathānayo.

Ayaṃ pana ācariyadhammapālatterena ceva ācariyasāriputtattherena ca saṃvaṇṇito ṭikānayo - sītanti ajjhataṃ dhātukkabhavasena vā bahiddhā utuvipariṇāmasena vā uppaṇṇanakaṣītaṃ. Uṇhanti aggisantāpaṃ, tassa vanaḍāhādīsu sambhavo daṭṭhabbo. Paṭihantīti paṭibādhati yathā tadubhayavasena kāyacittānaṃ bādhaṃ na hoti, evaṃ karoti. Sītuṇhabbhāhate hi sarīre vikkhittacitto bhikkhu yoniso padahituṃ na sakkoti, vālamigānīti sīhabyagghādicaṇḍamige. Guttasenāsanañhi āraññakampi pavasitvā dvāraṃ pidhāya nisinnassa te parissayā na honti. Sarīsapeti ye keci sarante gacchante dīghajātike sappādiḥ. Makaseti nidassanamattametaṃ, ṭaṃsādīnampi eteneva saṅgaho daṭṭhabbo. Sisireti sisirakālavasena, sattāhavaddalikādivasena ca uppanne sisirasamphasse. Vuṭṭhiyoti yadā tadā uppannā vassavuṭṭhiyo paṭihantīti yojanā.

Vātātapo ghoroti rukkhagacchādīnaṃ ummūlabhañjanādivasena pavattiyā ghorosarajaarajādibhedo vāto ceva gimhaparīlāhasamayesu uppattiyā ghorosūriyātapo ca paṭihaññati paṭibāhīyati. Leṇatthanti nānārammaṇato cittaṃ nivattetaṃ paṭisallānārāmatthaṃ. Sukhatthanti vuttaparissayābhāvena phāsuviharatthaṃ. Jhāyitunti aṭṭhatimsāya ārammaṇesu yattha katthaci cittaṃ upanibandhitvā upanijjhāyituṃ. Vipassitunti aniccādito saṅkhāre sammāsituṃ.

Vihāreti patissaye. Kārayeti kārāpeyya. Rammeti manorame nivāsasukhe. Vāsayingtha bahussuteti kāretvā pana ettha vihare bahussute sīlavante kalyāṇadhamme nivāseyya, te nivāsento pana tesāṃ bahussutānaṃ yathā paccayehi kilamatho na hoti, evaṃ annaṇca pānaṇca vatthasenāsanāni ca dadeyya ujubhūtesu ajjhāsayasampannesu kammakammaphalānaṃ, ratanattayaguṇānaṃ saddahanena vippasannena cetasā.

Idāni gahaṭṭhapabbajitānaṃ aññamaññūpakāritaṃ dassetuṃ ''te tassā''ti gāthamāha. Tattha teti bahussutā. Tassāti upāsakassa. Dhammaṃ desentīti sakalavaṭṭadukkhapanūdanaṃ saddhammaṃ desenti. Yaṃ so dhammaṃ idhaññāyāti

so upāsako yaṃ saddhammaṃ imasmiṃ sāsane sammāpaṭipajjanena jānitvā
aggamaggādhigamanena anāsavo hutvā parinibbāti ekādasaggivūpasamena sīti
bhavatīti.

Sītaṭṭhāṭṭhādikā vipassanāvasānā terasa, annādilābho, dhammassavanaṃ,
dhammāvabodho, parinibbānanti evamettha sattarasa ānisaṃsā vuttā.

Paṭiggahaṇakānaṃ vihāravasena uppannaphalānurūpampi dāyakānaṃ
vihāradānaphalaṃ veditabbaṃ. Yebhuyyena hi kammasarikkhakaphalaṃ labhantīti
āha “tasmā”tiādi. “Saṅghassa pana pariccattattā”ti iminā saṅghikavihārameva
padhānavasena vadati, saṅghikavihāro nāmesa cātuddisaṃ saṅghaṃ uddissa
katavihāro, yaṃ sandhāya padabhājanīyaṃ vuttaṃ “saṅghiko nāma vihāro
saṅghassa dinno hoti pariccatto”ti. Yattha hi cetiyaṃ paṭiṭṭhitaṃ hoti,
dhammassavanaṃ karīyati, catūhi disāhi bhikkhū āgantvā appaṭipucchitvāyeva pāde
dhovitvā kuñcikāya dvāraṃ vivaritvā senāsanaṃ paṭijaggitvā yathāphāsukaṃ
gacchanti, so antamaso caturatanikāpi paṇṇasālā hotu, cātuddisaṃ saṅghaṃ uddissa
katavihārotveva vuccati.

351. Lobhaṃ niggaṇhituṃ asakkontassa duppariccajā. “Ekabhikkhusa vā’tiādi
upāsakānaṃ tathā samādāne āciṇṇaṃ, daḥhataṃ samādānañca dassetuṃ vuttaṃ,
saraṇaṃ pana tesaṃ sāmaṃ samādinnaṃpi samādinnameva hotī”ti vadanti.
Saṅghassa vā gaṇassa vā santiketī yojanā. Tatthāti yathāgahite saraṇe, “tassā”tipi
pāṭho, yathāgahitasaraṇassāti attho. Natthi punappunaṃ kattabbatāti viññūjāṭike
sandhāya vuttaṃ. Viññūjāṭikānameva hi saraṇādiatthakosallānaṃ suvaṇṇaghaṭe
sīhavasā viya akuppaṃ saraṇagamaṇaṃ tiṭṭhati. “Jīvitapariccāgamayaṃ puñña”nti
ca idaṃ “sace tvaṃ yathāgahitaṃ saraṇaṃ na bhindissati, evāhaṃ taṃ māremī”ti
kāmaṃ koci tiṇhena satthena jīvitā voropeyya, tathāpi “nevāhaṃ buddhaṃ ‘na
buddho’ti, dhammaṃ ‘na dhammo’ti, saṅghaṃ ‘na saṅgho’ti vadāmī”ti daḥhataṃ
katvā gahitasaraṇassa vasena vuttaṃ. “Saggasampattiṃ detī”ti
nidassanamattametaṃ. Phalānisaṃsāni panassa saraṇagamanavaṇṇanāyaṃ
vuttāneva.

352. Vakkhamānanayena verahetutāya veraṃ vuccati pāṇātipātādipāpadhammo,
taṃ maṇati “mayi idha ṭhitāya kathamāgacchasi”ti tajjentī viya nivāretīti veramaṇī,
tato vā pāpadhammato viramati etāyāti “viramaṇī”ti vattabbe niruttinayena i-
kāraṇassa e-kāraṇaṃ katvā “veramaṇī”ti vuttaṃ. Khuddakapāṭhaṭṭhakathāyaṃ panāha
“veramaṇisikkhāpadaṃ, viramaṇisikkhāpadanti dvidhāsajjhāyaṃ karontī”ti
kusalacittasampayuttāvettha virati adhippetā, na phalasampayuttā
yaññādhikaraṇato. Asamādinnaṃsāssa sampattato
yathūpaṭṭhitavīṭikkamitabbavatthuto virati sampattavirati. Samādānavasena uppannā
virati samādānavirati. Setu vuccati ariyamaggo, tappariyāpannā hutvā
pāpadhammānaṃ samucchedavasena ghātanappavattā virati setughātavirati.
Aññaṭṭha “samucchedavirati”tipi vuttā. Idāni tā sarūpato dassetuṃ “tatthā”tiādi
vuttaṃ. Jāti...pe... dīnīti apadisitabbajātigottakulādīni. Ādisaddena
vayabāhusaccādīnaṃ saṅgaho. Pariharatīti avīṭikkamavasena parivajjeti, sīhaḍāḍipe
cakkanaupāsakassa viya sampattavirati veditabbā.

“Pāṇaṃ na hanāmī”tiādīsu ādayatthena iti-saddena, vikappatthena vā-saddena vā
“adinnaṃ nādiyāmi, adinnādānā viramāmi, veramaṇiṃ samādiyāmī”ti evamādīnaṃ
paccekamatthānaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. Evañca katvā “sikkhāpada” micceva avatvā

“sikkhāpadānī”ti vuttaṃ. Pāṇātipātā veramaṇinti sambandho. Samādiyāmīti sammā ādiyāmi, avītikkamādhippāyena, akhaṇḍā’ chiddā’ kammāsā’ sabalakāritāya ca gaṇhāmīti vuttaṃ hoti. Uttaravaḍḍhamānapabbatavāsiupāsakassa viya samādānavirati veditabbā.

Maggasampayuttāti sammādiṭṭhiyādimaggasampayuttā. Idāni tatthā tatthāgatesu dhammato, koṭṭhāsato, ārammaṇato, vedanāto, mūlato, ādānato, bhedaṭṭiādīnā anekadhā vinicchayesu saṅkhepeneva ārammaṇato vinicchayaṃ dassetuṃ “tatthā”tiādi vuttaṃ. Purimā dveti sampattasamādānaviratiyo.
“jīvitindriyādivatthū”ti paramatthato pāṇo vutto, paññattito pana “sattādivatthū”ti vattabbaṃ, evaṇhi “satteyeva ārabhitvā pāṇātipātā, abrahmacariyā ca viramatī”ti khuddakāgamaṭṭhakathāvacanena saṃsandati sametīti. Ādisaddena cettha sattasaṅkhāravasena adinnavatthu, tathā phoṭṭhabbavatthu, vitathavatthu, saṅkhāravaseneva surāmerayavatthūti etesaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. Taṃ ārammaṇaṃ katvā pavattantīti yathāvuttaṃ vītikkamavatthum ālambitvā vītikkamanacetanāsaṅkhātaviramitabbavatthuto viramaṇavasena pavattanti. Pacchimāti setughātavirati. Nibbānārammaṇāva tathāpi kiccasādhanato. Iminā pana tattheva āgatesu tīsu ācariyavādesu dve paṭibāhitvā ekassevānujānanaṃ veditabbaṃ.

“Sampattavirati, hi samādānavirati ca yadeva pajahati, taṃ attano pāṇātipātādiakusalamevārammaṇaṃ katvā pavattatī”ti keci vadanti.
“Samādānavirati yato viramati, taṃ attano vā paresaṃ vā pāṇātipātādiakusalamevālambaṇaṃ katvā pavattati. Sampattavirati pana yato viramati, tesam pāṇātipātādīnaṃ ālambaṇāneva ārammaṇaṃ katvā pavattatī”ti apare. “Dvayampi cetam yato pāṇātipātādiakusalato viramati, tesamārammaṇabhūtaṃ vītikkamitabbavatthumevālambaṇaṃ katvā pavattati. Purimapurimapadatthañhi vītikkamavatthumālambaṇaṃ katvā pacchimapacchimadatthato viramitabbavatthuto viramatī”ti aññe. Paṭhamavādo cettha ayuttoyeva. Kasmā? Tassa attano pāṇātipātādiakusalassa paccuppannābhāvato, abahiddhābhāvato ca. Sikkhāpadavibhaṅge hi pañcannaṃ sikkhāpadānaṃ paccuppannārammaṇatā, bahiddhārammaṇatā ca vuttā. Tathā dutiyavādopi ayuttoyeva. Kasmā? Purimavādena sammissattā, paresaṃ pāṇātipātādiakusalārammaṇabhāve ca anekanti kattā, dvinnaṃ ālambaṇappabhedavacanato ca. Tatiyavādo pana yutto sabbabhāṇakānamabhimato, tasmā tadeva anujānātīti daṭṭhabbaṃ. Tena vuttaṃ “tīsu ācariyavādesu dve paṭibāhitvā ekassevānujānanaṃ veditabba”nti.

Etthāha - yajjetaṃ viratidvayaṃ jīvitindriyādivītikkamitabbavatthumevālambaṇaṃ katvā pavatteyya, evaṃ sati aññaṃ cintento aññaṃ kareyya, yañca pajahati, taṃ na jāneyyāti aya’manadhippeto attho āpajjatīti? Vuccate - na hi kiccasādhanavasena pavattento “aññaṃ cintento aññaṃ karotī”ti vā “yañca pajahati, taṃ na jānātī”ti vā vuccati. Yathā pana ariyamaggo nibbānārammaṇova kilese pajahati, evaṃ jīvitindriyādivatthārammaṇampetaṃ viratidvayaṃ pāṇātipātādīni dussilyāni pajahati. Tenāhu porāṇā -

“Ārabhitvāna amataṃ, jahanto sabbapāpake;
Nidassanañcettha bhava, maggaṭṭhoriyapuggalo”ti.

Idāni saṅkhepeneva ādānato, bhedato vā vinicchayaṃ dassetuṃ “etthā”tiādi vuttaṃ. “Pañcaṅgasamannāgataṃ sīlaṃ samādiyāmī”tiādinā ekato ekajjhaṃ gaṇhāti. Evampi hi kiccavasena etāsaṃ pañcavidhatā viññāyati. Sabbānīpi bhinnāni honti ekajjhaṃ samādinattā. Na hi tadā pañcaṅgikattaṃ sīlassa sampajjati. Yaṃ tu vītikkantaṃ, teneva kammabaddho. “Pāṇātipātā veramaṇisikkhāpadaṃ samādiyāmī”tiādinā ekekaṃ visuṃ visuṃ gaṇhāti. “Veramaṇisikkhāpada”nti ca idaṃ samāsabhāvena khuddakapāṭhaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, pālipotthakesu pana “veramaṇi”nti niggahitantameva byāsabhāvena dissati. Gahaṭṭhavasena cetāṃ vuttaṃ. Sāmaṇerānaṃ pana yathā tathā vā samādāne ekasmiṃ bhinne sabbānīpi bhinnāni honti pārājikāpattito. Iti ekajjhaṃ, paccekañca samādāne viseso idha vutto, khuddakāgamaṭṭhakathāyaṃ pana “ekajjhaṃ samādiyato ekāyeva virati ekāva cetanā hoti, kiccavasena panetāsaṃ pañcavidhattaṃ viññāyati. Paccekaṃ samādiyato pana pañceva viratiyo, pañca ca cetanā hontī”ti ayaṃ viseso vutto. Bhedepi “yathā tathā vā samādiyantu, sāmaṇerānaṃ ekasmiṃ bhinne sabbānīpi bhinnāni honti. Pārājikaṭṭhāniyāni hi tāni tesāṃ. Yaṃ tu vītikkantaṃ hoti, teneva kammabaddho. Gahaṭṭhānaṃ pana ekasmiṃ bhinne ekameva bhinnaṃ hoti, yato tesāṃ taṃsamādāneneva puna pañcaṅgikattaṃ sīlassa sampajjati”ti vuttaṃ. Yathāvuttopi dīghabhāṇakānaṃ vādo aparevādo nāma tattha kato.

Setughātaviratiyā pana bhedo nāma natthi paṭipakkhasamucchinnaena akuppasabhāvattā. Tadevatthaṃ dassentena “bhavantarepī”tiādi vuttaṃ. Tattha “bhavantarepī”ti iminā attano ariyabhāvaṃ ajānantopīti atthaṃ viññāpeti. Jīvitahetupi, pageva aññahetu. “Neva paṇaṃ hanati, na suraṃ pivatī”ti idaṃ majjhepeyyālaniddiṭṭhaṃ, migapadavaḷaṇjananayena vā vuttaṃ. Suranti ca nidassanamattaṃ. Sabbampi hi surāmerayamajjapamādaṭṭhānānuyogaṃ na karoti. “Majjanti tadeva ubhayaṃ, yaṃ vā panaññampi surāsavavinimuttaṃ madanīya”nti saṃyuttamahāvaggaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Khuddakapāṭhaṭṭhakathāyañca “tadubhayameva madanīyaṭṭhena majjaṃ, yaṃ vā panaññampi kiñci atthi madanīyaṃ, yena pītena matto hoti pamatto, idaṃ vuccati majja”nti “sace pissā”tiādinā tattheva visesadassanaṃ, ajānantassapi khīrameva mukhaṃ pavisati, na surā, pageva jānantassa. Koñcasakuṇānanti kuntasakuṇānaṃ. Sacepi mukhe khīramissake uduke pakkhipantīti yojetabbaṃ. “Na cettha upamopameyyānaṃ sambaddhatā siyā koñcasakuṇānaṃ yonisiddhattā”ti koci vadeyyāti āha “ida”ntiādi. Yonisiddhanti manussatiracchānānaṃ uddhaṃ tiriyaṃeva dīghatā viya, bakānaṃ megasaddena, kukkuṭīnaṃ vātena gabbhaggahaṇaṃ viya ca jātisiddhaṃ, iti koci vadeyya ceti attho. “Cevā”tipi pāṭhaṃ vatvā samuccayatthamicchanti keci. Dhammatāsiddhanti bodhisatte kucchigate bodhisattamātu sīlaṃ viya, vijāte tassā divaṅgamaṇaṃ viya ca sabhāvena siddhaṃ, maggadhammatāya vā ariyamaggānubhāvena siddhanti veditabbanti vissajjeyyāti attho.

Diṭṭhijukaraṇaṃ nāma bhāriyaṃ dukkaraṃ, tasmā saraṇagamaṇaṃ sikkhāpadasamādānato mahaṭṭhatarameva, na appaṭṭhataranti adhippāyo. Etanti sikkhāpadaṃ. Yathā vā tathā vā gaṇhantassāpīti ādaraṃ gāravamakatvā samādiyantassāpi. Sādhukaṃ gaṇhantassāpīti sakkaccaṃ sīlāni samādiyantassāpi appaṭṭhatarameva, appasamārambhatarāñca, na diguṇaṃ ussāho karaṇīyoti vuttaṃ hoti. Sīlaṃ idha abhayadānatāya dānaṃ, anavasesaṃ vā sattanikāyaṃ dayati rakkhatīti dānaṃ. Ayamettha aṭṭhakathāmuttakanayo - saraṇaṃ upagatena kāyavācācīttehi sakkaccaṃ vatthuttayapūjā kātabbā, tattha ca saṃkilesa sādhuṃ pariharitabbo, sikkhāpadāni pana samādānamattaṃ, sampattavatthuto

viramaṇamattañcāti saraṇagamanato sīlassa appaṭṭhataratā, appasamārambhataratā ca veditabbā. Sabbesaṃ sattānaṃ jīvitadānādinaṃ daṇḍanidhānato, sakalalokiyalokuttara guṇādhiṭṭhānato cassa mahapphalataratā, mahānisamsataratā ca daṭṭhabbāti.

Tamatthaṃ pāḷiyā sādheṇto “vuttañheta”ntiādimāha. Tattha “aggānī”ti ñātattā aggaññāni. Cirarattatāya ñātattā rattaññāni. “Ariyānaṃ sādhuṇaṃ vaṃsānī”ti ñātattā vaṃsaññāni. Purimakānaṃ ādipurisānaṃ etānīti porāṇāni. Sabbaso kenacipi pakārena sādhuhi na kiṇṇāni na chaḍḍitānīti asaṃkiṇṇāni. Ayañca nayo nesaṃ yathā atīte, evaṃ etarahi, anāgate cāti āha “asaṃkiṇṇapubbānī”tiādi. Atīte hi kāle asaṃkiṇṇabhāvassa “asaṃkiṇṇapubbānī”ti nidassanaṃ, paccuppanne “na saṅkiyanti”ti, anāgate “na saṅkiyissanti”ti. Atoyeva appaṭikuttāni na paṭikkhittāni. Na hi kadācipi viññū samaṇabrāhmaṇā himsādipāpadhammaṃ anujānanti. Aparimāṇānaṃ sattānaṃ abhayaṃ detīti sabbesu bhūtesu nihitadaṇḍattā sakalassapi sattanikāyassa bhayābhāvaṃ deti. Na hi ariyasāvakaṭo kassaci bhayaṃ hoti. Averanti verābhāvaṃ. Abyāpajjhanti niddukkhaṃ. “Aparimāṇānaṃ sattānaṃ abhayaṃ datvā”tiādi ānisamsadassanaṃ, hetumpi cettha tvā-saddo yathā “mātaraṃ saritvā rodātī”ti.

Yaṃ kiñci cajanalakkhaṇaṃ, sabbam taṃ yaññoti āha “idañca panā”tiādi. Na nu ca pañcasīlaṃ sabbakālikaṃ. Abuddhuppādakālepi hi viññū taṃ samādiyanti, na ca ekantato vimuttāyatanaṃ bāhirakānampi samādinnaṭṭā. Saraṇagamaṇaṃ pana buddhuppādahetukaṃ, ekantato ca vimuttāyatanaṃ, kathaṃ tattha saraṇagamanato pañcasīlassa mahapphalatāti āha “kiñcāpī”tiādi. Jeṭṭhakanti mahapphalabhāvena uttamaṃ. “Saraṇagamaneyeva paṭiṭṭhāyā”ti iminā tassa sīlassa saraṇagamanena abhisāṅkhatattā tato mahapphalataṃ, tathā anabhisāṅkhatassa ca sīlassa appaphalataṃ dasseti.

353. Īdisamevāti evaṃ saṃkilesapaṭipakkhameva hutvā. Nanu ca paṭhamajjhānādiyaññāyeva desetabbā, kasmā buddhuppādato paṭṭhāya desanaṃ ārabhatīti anuyogaṃ pariharitum “tividha...pe... dassetukāmo”ti vuttaṃ. Tividhasīlapāripūriyaṃ ṭhitassa hi nesaṃ yaññānaṃ appaṭṭhataratā, mahapphalataratā ca hoti, tasmā taṃ dassetukāmattā buddhuppādato paṭṭhāya desanaṃ ārabhatīti vuttaṃ hoti. Tenāha “tatthā”tiādi. Heṭṭhā vuttehi guṇehīti ettha “so taṃ dhammaṃ sutvā tathāgate saddhaṃ paṭilabhatī”tiādinā heṭṭhā vuttā saraṇagamaṇaṃ, sīlasampadā, indriyesu guttadvāratāti evamādayo guṇā veditabbā. Paṭhamam jhānaṃ nibbattento na kilamatīti yojanā. Tānīti paṭhamajjhānādīni. “Paṭhamam jhāna”ntiādinā pāḷiyaṃ paṇītānameva jhānānaṃ ukkaṭṭhaniddeso katoti mantavā “ekaṃ kappam, aṭṭha kappe”tiādi vuttaṃ, mahākappavasena cettha attho. Hīnaṃ pana paṭhamam jhānaṃ asaṅkhyeyyakappaṃ tatiyabhāgaṃ āyumaṃ deti. Majjhimaṃ upaḍḍhakappaṃ. Hīnaṃ dutiyaṃ jhānaṃ dve kappāni, majjhimaṃ cattārītiādinā attho netabbo. Apica yasmā paṇītāniyevettha jhānāni adhippetāni mahapphalatarabhāvadassanaparattā desanāya, tasmā “paṭhamam jhānaṃ ekaṃ kappam”ntiādinā paṇītāneva jhānāni niddiṭṭhānīti daṭṭhabbaṃ.

Tadevāti catutthajjhānameva. Catukkanayena hi desanā āgatā. Yadi evaṃ kathaṃ āruppatāti āha “ākāsānañcāyatanādisamāpattivāsena bhāvita”nti, tathā bhāvitattā catutthajjhānameva āruppaṃ hutvā vīsaticappasahassādīni āyumaṃ detīti adhippāyo. Ayaṃ ācariyassa mati. Atha vā tadevāti āruppasāṅkhātaṃ catutthajjhānameva, taṃ pana kasmā vīsaticappasahassādīni āyumaṃ detīti vuttaṃ

“ākāsānañcāyatanādisamāpattivasena bhāvita”nti, tathā bhāvitattā evaṃ detīti adhippāyo. Aparo nayo “tadevā”ti vutte rūpāvacaracatutthajjhānamevāti attho āpajjeyyāti taṃ nivattetuṃ “ākāsānañcāyatanādisamāpattivasena bhāvita”nti āha, tathā bhāvitaṃ aṅgasamatāya catutthajjhānasāṅkhātāṃ āruppajjhānamevādhippetanti vuttaṃ hoti.

Sammadeva niccasaññādipaṭipakkhavidhamanavasena pavattamānā pubbabhāgiye eva bodhipakkiyadhamme samānentī vipassanā vipassakapuggalassa anappakaṃ pītisomanassaṃ samāvahatīti vuttaṃ “vipassanāsukhasadisassa pana sukhassa abhāvā mahapphala”nti. Yathāha dhammarājā dhammapade -

“Yato yato sammāsati, khandhānaṃ udayabbayaṃ;
Labhatī pītipāmojjaṃ, amataṃ taṃ vijānata”nti.

Yasmā pañāyaṃ desanā iminā anukkamena imāni ñāṇāni nibbattentassa vasena pavattitā, tasmā “vipassanāñāṇe paṭiṭṭhāyā”tiādinā heṭṭhimaṃ heṭṭhimaṃ uparimassa uparimassa paṭiṭṭhābhūtaṃ katvā vuttaṃ. Samānarūpanimmānaṃ nāma manomayiddhiyā aññehi asādhāraṇakiccanti āha “attano...pe... mahapphalā”ti. Hatthiassādivividharūpakaraṇaṃ vikubbaṇaṃ, tassa dassanasamatthātāya. Icchiticchitaṭṭhānaṃ nāma purimajātīsu icchiticchito khandhapadeso. Arahattamaggeneva maggasukhaṃ niṭṭhitanti vuttaṃ “ati...pe... mahapphala”nti. Samāpentoti pariyosāpento.

Kūṭadantaupāsakattapaṭivedanādikathāvaṇṇanā

354-358. “Abhikkantaṃ bho gotamā”tiādi desanāya pasādavacanaṃ, “esāhaṃ bhavanta”ntiādi pana saraṇagamanavacananti tadubhayasambandhaṃ dassento “desanāyā”tiādimāha. Tanūti mando kāyikacetasikasukhasamupabyūhato. Sabbe te pāṇayoti “satta ca usabhasatānī”tiādinā vutte sabbe te pāṇino. Taṃ pavattinti tesāṃ pāṇīnaṃ mocanākāraṃ. Ākulabhāvoti bhagavato santike dhammassa sutattā pāṇīsu anuddayaṃ upaṭṭhapetvā ṭhitassa “kathāñhi nāma mayā tāva bahū pāṇino mārāṇatthāya bandhāpitā”ti citte paribyākulabhāvo, yasmā atthi, tasmā na desetīti yojanā, “udapādī”tipi pāṭho. Suttvāti “muttā bho te pāṇayo”ti ārocitavacanaṃ suttvā. Cittacāroti cittappavatti. “Kallacittaṃ muducittaṃ vinīvaraṇacittaṃ udaggacittaṃ pasannacitta”nti idaṃ padapañcakaṃ sandhāya “kallacittantiādi”ti vuttaṃ. Tattha “dānakathaṃ sīlakatha”ntiādinā vuttāya anupubbikathāya ānubhāvena. Kāmacchandavigamena kallacittatā arogacittatā, byāpādavigamena mettāvasena muducittatā akathinacittatā, uddhaccakukkuccavigamena vikkhepābhāvato vinīvaraṇacittatā tehi amalīnacittatā, thinamiddhavigamena sampaggahaṇavasena udaggacittatā amalīnacittatā, vicikicchavigamena sammāpaṭipattiyā avimuttatāya pasannacittatā anāvilacittatā ca hotīti āha “anupubbikathānubhāvena vikkhambhitaṇīvaraṇataṃ sandhāya vutta”nti. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ suviññeyyameva.

Iti sumaṅgalavilāsiniyā dīghanikāyaṭṭhakathāya paramasukhumagambhīraduranubodhatthaparidīpanāya suvimalavipulapaññāveyyattiyajananāya sādhuvilāsiniyā nāma līnatthapakāsaniyā kūṭadantasuttavaṇṇanāya līnatthapakāsānā.

Kūṭadantasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 1.The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries. 5. New subcommentary on the Chapter on the Aggregate of Morality-2. 5. Commentary on the Discourse to Kūṭadanta Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

[PaliVerse.org](https://paliverse.org)